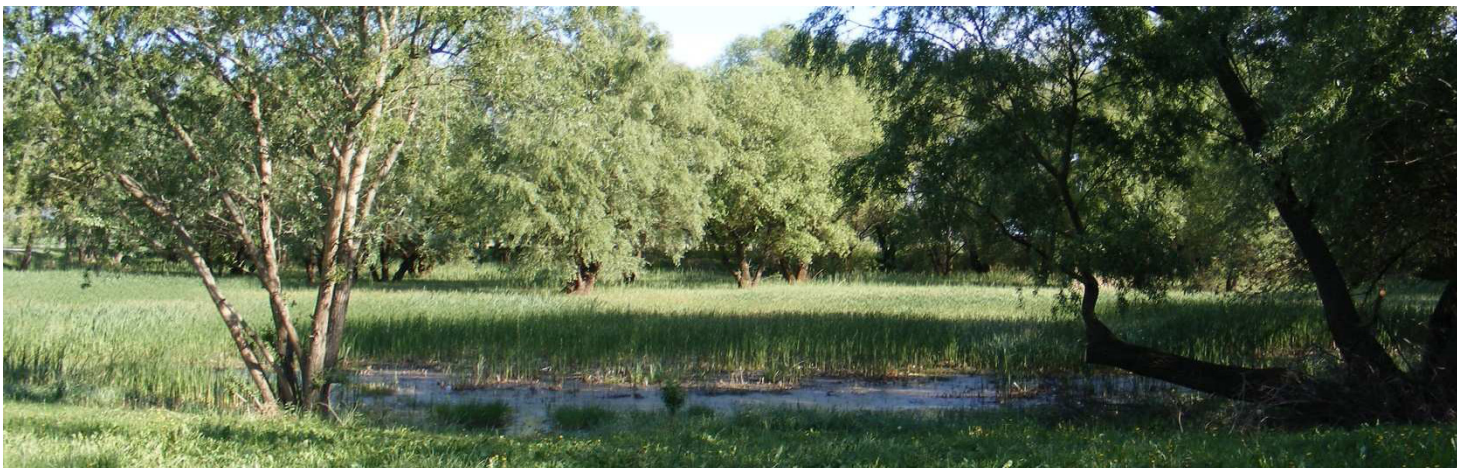

PÁPADERESKE

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

2017. december

Pápadereske

Településképi Arculati Kézikönyve

készült: 2017. június - december

Kedves Olvasóink!

Pápadereske község Képviselő Testülete nevében, tisztelettel köszöntöm mindazokat, akik e településképi arculati kézikönyvet a kezükbe vették. Tegyük ezt azzal a szándékkal, hogy tanulmányozzák, illetve betekintést nyerjenek épített környezetünk múltjába és megismerjék jelenét és jövőre vonatkozó útmutatásait.

A kézikönyv születéséről pár gondolatban elmondanám, hogy az Önkormányzatok számára törvény írta elő, hogy 2017. végéig el kell készíttetni a kézikönyvet, valamint a településképi rendeletet kell alkotni hozzá. A kézikönyv elkészítéshez szakembereket hívtunk segítségül, az anyagi ráfordítást a kormányzati támogatás adta.

Azzal a céllal indultunk neki mi is, hogy az anyag szakmailag feltárja településünk épített környezetének előnyeit, valamint hiányosságait. Útmutatást adjon ahhoz, hogy minden itt élő ember olyan lakókörnyezetben élhessen, melyet tágabb értelemben a magáénak tekinthet, és ezt követően készek a megfogalmazott elképzelésekért nagyobb felelősséget vállalni. Közös érdekünk, hogy Pápadereske fejlesztési elképzelései során olyan új épületek, köztéri megoldások szülessenek, melyek harmonikus egységet alkotnak közvetlen környezetükkel, megőrizve a falusias beépítés értékes tulajdonságait. Praktikus megoldásokat is befogadva a környezetvédelmi előírásokat figyelembe véve épüljenek be épületeink a lakókörnyezetbe. Nekünk, kistelepülésen élőknek fontos, hogy a folyamatos fejlődés és az új építmények befogadása mellett, megmaradjon a családias légkör a közösségre épülő gondolkodás.

A településünk, ez a csendes, mindennapjaink nyugalmát biztosító kis település, Pápától Dny-i irányban a Pápa–Devecseri-síkságban helyezkedik el. A 280 lakost számláló kis község, földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően közúton könnyen megközelíthető. Pápától 6 kilométerre fekvő települést, Ény- i irányból a Pápa- Sárvári, Dk- i irányból pedig a Jánosháza- Pápai út érinti, ami Dákánál a két utat összekötő úton pár száz méterre érhető el.

Építészeti kultúráját tekintve a két egyházi létesítményt kivéve a huszadik század elejétől, napjainkig megjelennek az építészeti stílus változásai. Jelen van a nyeregtetős gádos stílus a század elejétől épp úgy, mint a hatvanas évektől, egyfajta felülről szabályozott módon, a sátoztetős, valamint a jelenleg divatos, sokszínű kortárs építészeti forma is. Sajnos az elmúlt évtizedekben a falusias lakókörnyezet elvesztette, történeti hagyományait, itt is megjelent a modern – és kissé zavart – építészet kultúrája, amit ideje lenne „kifésülgetni”, akár ennek a kézikönyvnek a segítségével is.

Úgy gondolom, hogy a kedves Érdeklődő e kézikönyvet olvasgatva közelebb kerül községünkhöz és remélem, hogy segítségével sikerül majd megvalósítani elképzeléseit itt, Pápadereskén, a pápadereskei közösségben.

Németh Tibor polgármester

TARTALOMJEGYZÉK

KÖSZÖNTŐ.....	3
TARTALOMJEGYZÉK	5
BEVEZETÉS	6
TELEPÜLÉS BEMUTATÁSA	8
A település bemutatása, általános településképi, településkarakter	
ÖRÖKSÉGÜNK.....	10
Örökségünk, a településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők	
TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK	16
Településképi szempontból meghatározó, eltérő karakterű területek lehatárolása, a településképi, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával	
AJÁNLÁSOK, KÖRNYEZETALAKÍTÁSI ÚTMUTATÓ	22
A településképi minőségi formálására vonatkozó ajánlások: építészeti útmutató, közterületek településképi útmutatója - utcák, terek, közparkok, közterületek	
HELYI ÉS KORTÁRS JÓ PÉLDÁK	50
Jó példák bemutatása: épületek, építészeti részletek (ajtók, ablakok, tornácok, anyaghasználat, színek, homlokzatképzés), kerítések, kertek, zöldfelületek kialakítása, sajátos építményszerűsége, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések	
FORRÁSOK	58
IMPRESSZUM	59

BEVEZETÉS

Jelen dokumentum Pápadereske község **Településképi Arculati Kézikönyve**, melynek célja, hogy segítséget nyújtson mind a helyi lakosoknak, mind a település életébe bekapcsolódni kívánóknak, hogy **az értékek felismerésével** és a településképhez kapcsolódó alapelvek bemutatásával tárja fel **a település épített és természeti környezetének szépségeit**. Bevezeti az olvasót a település meglévő építészeti értékeinek tárházába, hogy aki szeretne, olyan házat tudjon építeni, illetve környezetét olyan módon tudja alakítani, mely nemcsak büszkeséggel tölti el, hanem az a település képéhez, karakteréhez is illeszkedik, azt **hagyománytisztelettel** gondolja tovább.

A ház – vagyis a lakás, lakóépület – elválaszthatatlan kapcsolatban áll a hozzá közvetlenül kapcsolódó létesítményekkel, az udvarral, a kerttel. A telkek rendszere pedig összefüggésben áll a beépítéssel. Ezek kapcsolata az utcával, maga az utca, míg az utcák kapcsolatának rendszere egy adott tájegységen az életmódtól és a lakóhelyi kultúrától függő, ismétlődő mintákat hoz létre. E minták sok esetben **nemzeti kultúránk részévé váltak**, de a társadalmi fejlődés, az életmódváltás és a falusi életminőség lehetőségeinek szűkülése miatt eltűnőben vannak. A kézikönyv célja így elsősorban az, hogy segítséget nyújtson **a hagyományok feltárásához és megőrzéséhez** a jövőben is.

A kézikönyvtől nem a meglévő – sokszor történeti – minták formai átvételének lehetőségét kell várnunk – bár indokolt esetben ez is elképzelhető –, hanem azt **a környezetteremtő - környezetalakító gondolkodásmódot**, amelyik a kultúra folyamatosságát helyreállíthatja, és termékenyítőleg hathat a mai igények korszerű, de a hagyományokat is magába ötvöző megformálására. A kézikönyv mind léptékében, mind szemléletében újszerű megközelítést igényel, léptékében ugyanis nem az épületre, hanem az azt magába foglaló és értelmező mikrokörnyezetre irányul, szemléletét pedig nem a műemlékvédelem vagy a néprajz, hanem a környezetteremtés helyi örökségének továbbfejlesztése orientálja.

A kézikönyv műfajából és terjedelmi korlátaiból adódóan nem ad teljes körű képet a település adottságairól, de ennek ellenére nem egy merev, lezárt egész kíván lenni, hanem nyílt, hozzászólásokat és a lakossági véleményeket is befogadó kezdeményezés, mely akár új, jó példákkal folyamatosan bővíthet is.

Az itt megfogalmazott **ajánlások** természetesen nem kötelező érvényűek, céljuk nem egy **tervezési kézikönyv** átadása, hanem sokkal inkább az épített környezet hagyományos értékek figyelembe-vételével történő alakításának segítése a valós értékek feltárásával.

A kézikönyv tartalmát „a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről” szóló 314/2012. (XI. 8.) kormányrendelet 12. melléklete határozza meg, így értelemszerűen annak előírt tartalmát követi, de beépíti a lakossági fórumok és egyéb személyes interjúk tanulságait is. A kézikönyv szemléletformáló célt szolgál, amelyet **a települési önkormányzat határozattal fogad el.**

TELEPÜLÉS BEMUTATÁSA

Pápadereske a Bakonyalja és a Marcal-medence találkozásánál fekvő Pápa-devecseri-sík kistáj középső részén helyezkedik el. A községhez legközelebbi nagyobb település Pápa, melytől 8 km-re délnyugatra található. A terület 140 m magasan fekvő, enyhén tagolt hordalékkúp-síkság, ebből adódik, hogy talaja homokos, helyenként kavicsos. A közigazgatási terület délnyugati részén az északnyugat-délkelet irányultságú Bitva-patak folyik keresztül.

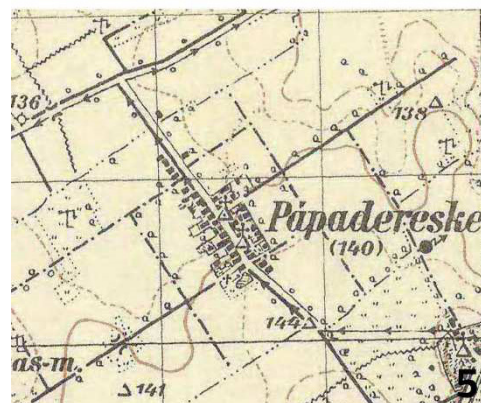
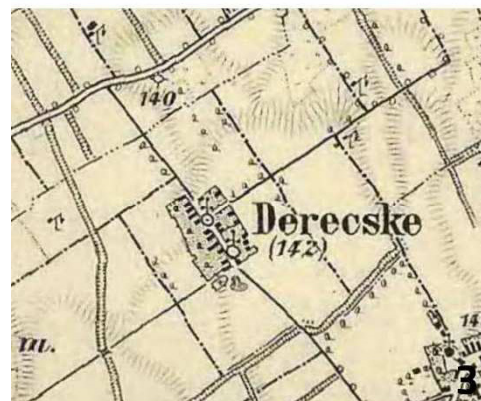
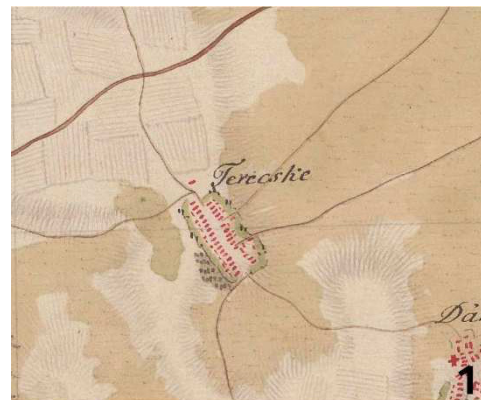
A település közigazgatási területe 571 hektár, melyből a belterület 39 hektárt tesz ki. Külterületén túlnyomórészt extenzív mezőgazdasági területek találhatók. A szántóföldek mellett kisebb legelőket, erdőket és réteket találunk.

A helység keletkezése az Árpád-korra tehető, bár a korabeli dokumentumok 1240-ben említik elsőként, akkor még Doroska formában. Neve a szláv Dugosa személynévből eredeztethető. A középkorban, mint sok más Pápa környéki település, egytelkes nemesek által lakott falu volt. A török időkben azonban elnéptelenedett, s csak a 18. században, Mária Terézia idején települt újra. Az 1800-as években már jelentőssé vált a zsellérek jelenléte az akkoriban agrár jellegű településen. A század közepén az ittélők száma 650-re tehető, azonban a szomszédos Esterházy birtok nyomásának és a földnélküliségnek köszönhetően a település nem igazán tudott tovább fejlődni, így a népességszám csökkenésnek indult. Ez a folyamat 1945 után vált igazán jelentőssé, s a 60-as, 70-es években érte el maximumát. Ennek oka a mezőgazdaság nagyfokú gépesítése, valamint Pápa iparosodása volt, melynek következtében megindult az elvándorlás az ipari települések, elsősorban a közeli Pápa felé.

Jelenleg a lakosságszám 280 fő körüli, kiknek több mint fele aktívkorú, a másik fele egy és húsz év közötti, illetve nyugdíjas.

A település kétutcás, szalagtelkes szerkezetű, azaz a telkek keskenyek és hosszúak, hosszanti oldalukkal érintkeznek. Jelenleg hozzávetőlegesen 104 lakóház található a településen, melyek között több múlt századi, barokkos stílusú, osztopárkányos, macskalépcsős épület is található. Az épületállományról elmondható, hogy bár a házak többsége átépült, de továbbra is az egyszintes, nyeregtetős, terméskő lábazatos és kőkerítéses házak a jellemzőek. Újépítésű, esetenként kétszintes házak a település két végén találhatóak. A házak utcavonalas és előkertes beépítésűek vegyesen.

A településen a szennyvízelvezetés, az ivóvíz-, az elektromos- és a földgázhálózat, valamint a vezetékes telefon és internet hálózat is kiépített. Árámmal, ivóvízzel és szennyvízelvezetéssel minden épület ellátott, a földgázhálózatra és a telefonos internet kapcsolatra azonban csak a házak 80%-a bekötött. A szervezett szilárdhulladék szállítást és a szelektív hulladékgyűjtést az Ajkai székhelyű Avar Kft. végzi heti, illetve havi rendszerességgel.

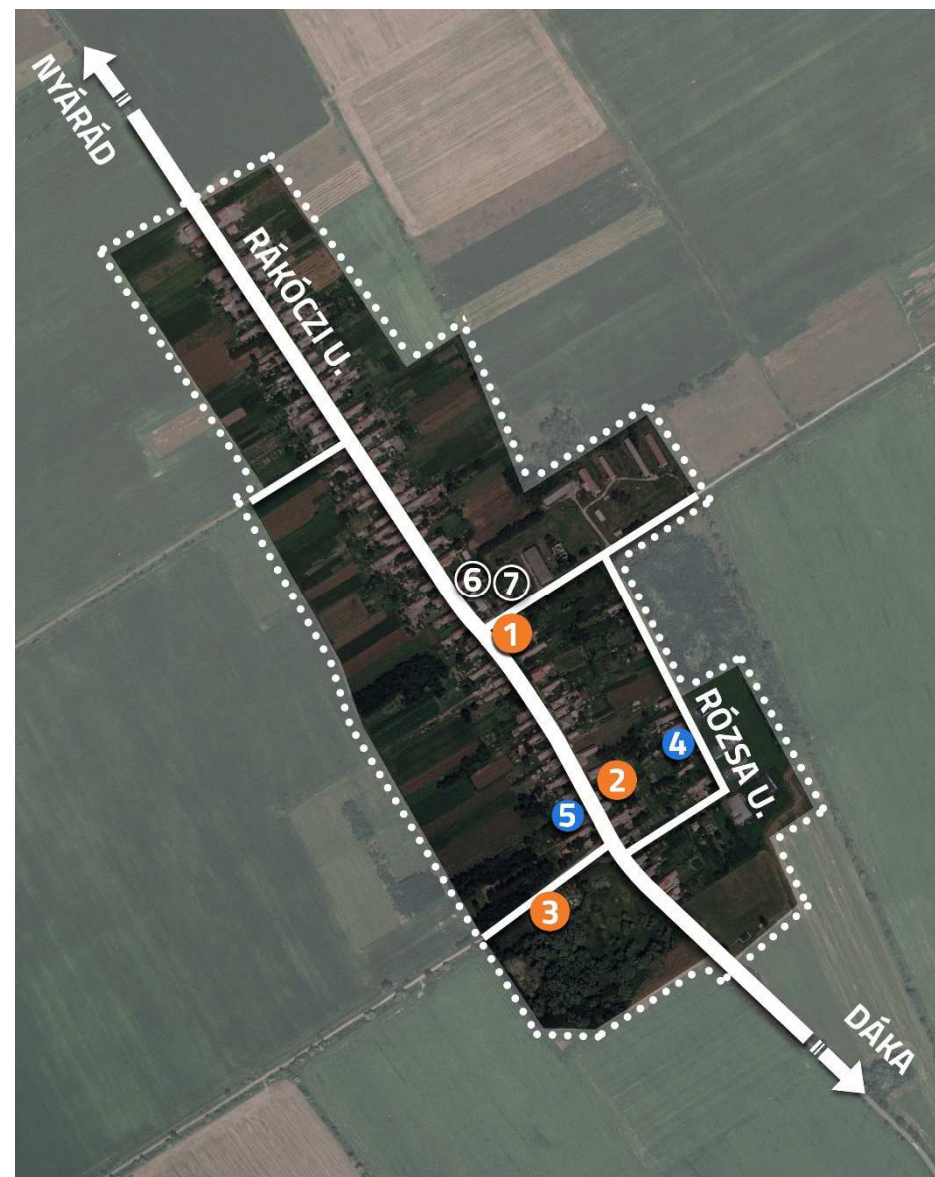
- 1.** Első Katonai Felmérés (1763-1787); **2.** Második Katonai Felmérés (1806-1869);
3. Harmadik Katonai Felmérés (1869-1887); **4.** 19. századi kataszteri térkép (1857);
5. Katonai Felmérés (1941); **6.** Topográfiai térkép (1971)

ÖRÖKSÉGÜNK

Településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek

- 1 Református templom
- 2 Római katolikus templom
- 3 Temető
- 4 Rózsa utcai lakóházak
- 5 Lakóház
- 6 Polgármesteri hivatal
- 7 Községi könyvtár

● MŰEMLÉK	● EGYÉB HELYI ÉRTÉK	○ INTÉZMÉNY
● HELYI VÉDETT ÉRTÉK	● TERMÉSZETI ÉRTÉK	

Római katolikus templom

A Rózsafüzér-királyné templomaként is ismert középkori építményről sok adat nem maradt fent. A 17. század végétől funkcionálisan nem működő templom. A 18. század végén templomot se találnak az elnéptelenedett településen. 1816-ban épül a ma helyi védelem alatt álló, kápolna méretű templom a település déli részén, beépülve a község utcaképébe. Tömege egyszerű, dísztelen, mely belsejére is jellemző. Mai huszártornyát romantikus stílusban építették újjá az 1900-as években, melyet alsó részén konzolosan kiugró pillérek alkotnak. Toronyemelete bádog toronysisak lefedésű, míg a templom többi része cserép borítású, nyeregtetős kialakítású. Síkfödémes, két állószékes fedélszékű épület, melynek köríves alaprajzú szentélyét diadalív övezi.

Református templom

A törökök által lerombolt, majd 1712-ben faszerkezetű templomként megjelenő klasszicista templom jelenlegi formában 1788-ban épült újjá. Termetes, tagozott órapárkány záródású, háromemeletes tornyát később építették hozzá a 19. század első felében. Az észak-déli tájolású, egyhajós templom a főutcán kiugrik a beépítési vonalból, ezzel is hangsúlyt adva funkcionalitásának. Letisztult, dísztelen, kis tömegű építmény vakolt homlokzattal, cserépfedéssel és hatszögű falazott sisakkal. A homlokzaton jelentős részben vasnyílászárók kerültek elhelyezésre. A templom belső kialakítása is az egyszerűséget tükrözi sima falaival, vakolt síkfödém rendszerével. Barokk stílusú kapuzata enged belépést a tornyon keresztül a templomtérbe.

Rózsa utcai lakóházak

A település főutcájával párhuzamosan, már a történeti időkben kialakult a Rózsa utca, mely lakóutcaként funkcionál és korábban csak a nyugati oldala került beépítésre. Az utcasorban még megtalálható néhány szép homlokzatdíszítéssel ellátott régi lakóépület. Kiemelendők a Rózsa utca 10., 12. és 14. számú épületek, melyek közül egyedileg – műves, egyenes záródású, falazott tornáccával – a 10. szám emelkedik ki, azonban a három épület mai formájában, mint utcaképi együttes szépen idézi meg a település egykori képét.

Lakóház

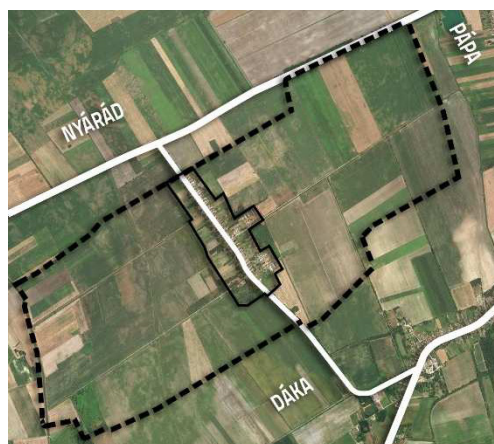
A Rákóczi utca 2. szám alatti épület a település épített örökségének egyik fontos, meghatározó eleme. A tornácos, oromzatos, fehérre meszelt falú ház megújulása és részbeni újjáépítése után is hűen őrzi a településkép korábbi értékeit. Az épület eredeti téglahomlokatdíszítései megőrzésre kerültek, míg a beépítés - oldalhatáron álló hosszú ház – az eredetileg a településre jellemző telekhasználatot őrzi és gondolja tovább. Az épület korábbi felújítása során részben átépítésre került. Az épület bemutatását és mintaszerű felújítását lásd még a „Helyi és kortárs jó példák” fejezetben is.

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK

A kézikönyvben - a településképi követelmények megalapozására - meg kell határozni a település alapvető településképi jellemzőit, a településképi szempontból egymástól jól elkülönülő településrészeket arculati jellemzőikkel és értékeikkel. Az eltérő karakterű területek lehatárolásának célja az, hogy a településképi, arculati jellemzők szempontjából hasonló területeken hasonló viselkedésmódokat javasoljon a kézikönyv. A területek lehatárolásai egyrészt a település történeti fejlődésének, morfológiájának vizsgálatából, másrészt a helyszíni vizsgálatok eredményeiből születtek.

- Falusias beépítésű történeti településmag
- Egyéb falusias beépítésű területek
- Nagy zöldfelületű intézmény terület és beépítésre nem szánt területek
- Gazdasági területek

Falusias beépítésű történeti településmag

Már az 1800-as évek elejére kialakult, elsősorban a II. Rákóczi Ferenc déli végének és a Rózsa utca nyugati oldalának a településszövetét foglalja magába. Eredetileg jellemzője a köznyelvben fésűs beépítésnek nevezett falusias beépítési mód, mely a hagyományos gazdálkodó lakóköznyezetek egyik alaptípusa és részben sváb hatásra alakult ki. Keskeny, hosszú és utcára merőleges, többnyire azonos vagy hasonló méretű telkek egymás utáni sorolása és oldalhatáron álló beépítés jellemzi. Az épületek előkert nélkül vagy előkerttel nyílnak az utcára, míg telkek oldalhatárán egymás után sorakoznak a lakó majd a gazdasági épületek. A hagyományos utcakép meghatározója, az utcai homlokzaton megjelenő oromzatos vagy kontyolt tetőforma. A beépítés szabályossága az időközbeni átépítések és új építések hatására nagyrészt felbomlott. Ma ezt a településrészt továbbra is oldalhatáros beépítés jellemzi, de az épületek tömege, formája változatos képet mutat. Az eredeti utcára merőleges tetőforma mellett, sátoztetős és utcával párhuzamos tetejű épületek is megjelennek az utcaképekben.

Egyéb falusias beépítésű területek

A település történetileg kialakult településrészein túli településrészek, melyek jellemzően a 20. század második felében alakultak ki (a Rákóczi Ferenc utca északi vége és a Rózsa utca keleti oldala). Bár hagyományos építési móddal épültek, karakterük nem teljesen egységes. Itt váltakozva jelennek meg oldalhatáron és szabadonálló épületek. Az épületek jellemzően az utcavonaltól hátrahúzva, előkerttel épültek és bár nem jellemző, egyes helyeken megjelenik az előkert nélküli építés is. Az épületek kora is heterogénebb: egyes házak a 20. század második felében, míg mások a 2000-es évek óta épültek, de egységesen magastetős kialakítással.

Gazdasági területek

A település gazdasági területét elsősorban a Rózsa utca északi végén található állattartó funkciójú terület alkotja, de e mellett kisebb vállalkozások területei is ide sorolhatóak.

A területnek mai napig meghatározója a 20. század második felében egységesen kiépült állattartó és gazdasági épületek együttese, melyek jellemzője a gazdasági racionalitásból adódó területhasználat. Az épületek állaga azonban nem megfelelő, rendezetlen környezet benyomását keltik.

Nagy zöldfelületű intézmény terület és beépítésre nem szánt területek

A területi lehatárolás a településen az alábbiakat foglalják magukba:

- intézmények nagy közösségi használatú zöldfelületekkel
- temető
- sportpályák
- egyéb belterületi zöldfelületek.

Ezek mind sajátos karaktereket hordozó, nagy felületet elfoglaló területek, ahol elsősorban a zöldfelületek túlsúlya dominál. Ezeken a területeken az eltérő speciális használatból adódóan egységes jellemzők nem állapíthatók meg, de gondos építészeti megformálással, környezetalakítással kialakított épületek és épített környezeti elemek a különleges területek rendezett, kedvező képét segítik elő.

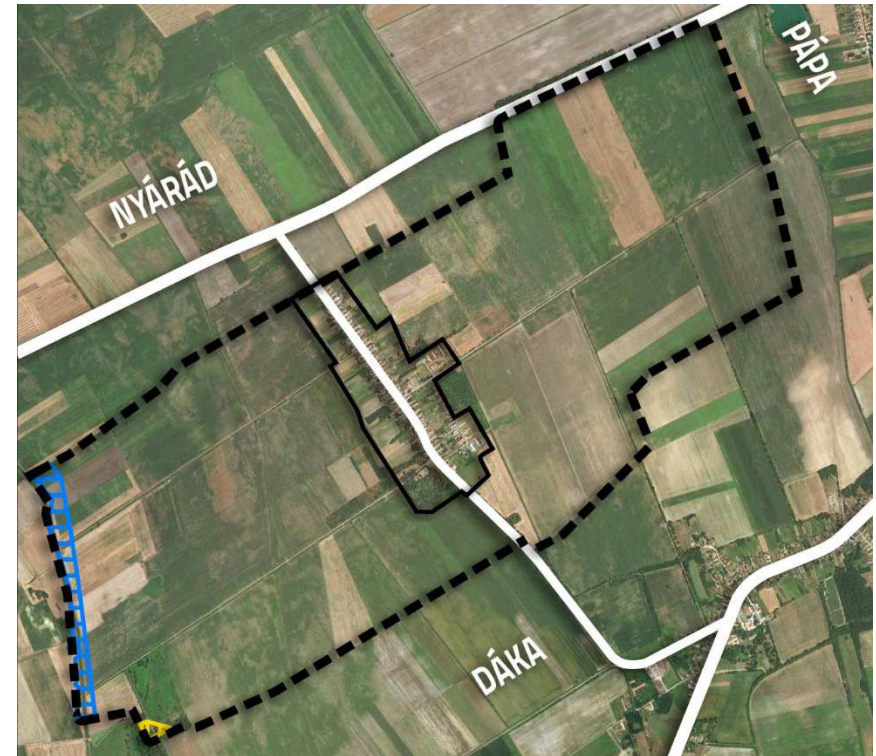

Egyéb, jellemzően külterületi, beépítésre nem szánt területek

Pápadereske beépített és beépítésre szánt területeit a település külterületei övezik. A domborzati viszonyok és a környezet természeti adottságai (vízfolyások, jellemző felszínborítás) határozzák meg az egyes külterületi területek tájhasználatának jellemzőit. Erdő területek (természetes vagy telepített), szántóföldek, gyepek és legelők, szőlőültetvények területei mellett természetes és mesterséges vizes élőhelyek is megtalálhatóak a külterületen. A település közigazgatási területének csak igen korlátozott része áll természeti védettség alatt, így a terület meghatározója a mezőgazdasági tevékenység, melyhez kapcsolódóan egy-egy gazdálkodáshoz kapcsolódó építmény is megjelenik.

A település közigazgatási területén az alábbi természeti védelmek találhatók meg:

- országos ökológiai hálózat: ökológiai folyosó
- tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület

AJÁNLÁSOK, KÖRNYEZETALAKÍTÁSI ÚTMUTATÓ

Pápadereske község Településképi Arculati Kézikönyvének egyik legfontosabb feladata, hogy olyan módon **formálja a település arculatát** és a településen építkezni kívánók **szemléletét**, hogy nem egységes elvek mentén rögzíti az építési szabályokat, hanem példák, jó gyakorlatok segítségével igyekszik a település lakóit a helyes, illetve a település, a tájegység, a régió **környezetalakítási hagyományaihoz** illeszkedő viselkedésmód felé terelni. Az elmúlt években a településen tapasztalt korlátozott építési tevékenység miatt a kézikönyvben megjelenő jó példák egy része környező, hasonló településképpel bíró településekről származik, melynek célja a példamutatás mellett a **tájegységi rokonságok** tudatosítása is.

Így a Településképi Arculati Kézikönyv **ajánlásait nem kell** és nem is lehet **kötelező érvényű előírásként értelmezni**. A Településképi Arculati Kézikönyv és ajánlásai nem írják felül és nem helyettesítik a település Helyi Építési Szabályzatát és az abban rögzített építési előírásokat. Célja sokkal inkább az, hogy az ott előírt számszerűsített (normatív) **szabályokat illusztrálja** és **segítsen a település lakosainak**, illetve az építkezni szándékozóknek, hogy hogyan töltsék meg azt tartalommal.

AZ ÉPÍTÉS TÍZPARANC SOLATA (Meggyesi Tamás alapján):

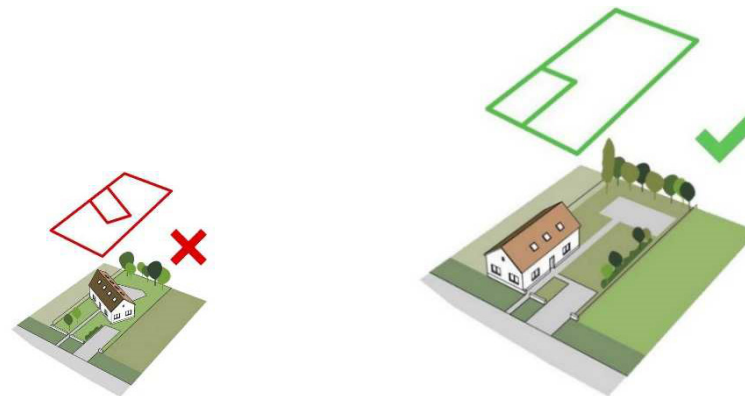
1. Ismerd és szeresd meg településed sajátos környezeti karakterét és hagyományos építészeti elemeit!
2. Ne csak a saját telkedet, hanem a település egészét is tekintsd otthonodnak! Ne feledd, hogy az építkezés közügy is!
3. Az építkezéssel ne hivatkozzál, mert az nem telenné tesz, és ráadásul tönkreteszi a környezetet!
4. Tekintsd mintának a hagyományos építési formákat!
5. A telek beépítésénél ne csak házban, hanem udvarban és térfalakban is gondolkozzál!
6. Az udvart úgy tervezd, mint a nappalidat: ahol a díófa lombja szolgáltatja a tetőt!
7. Az oldalhatáron álló beépítés nem a szegénység, hanem a telek jó kihasználásának záloga!
8. Ne tervezz garázst az utcára! Őseid se helyezték ide az istállót! Az utcai homlokzat a ház arca!
9. A településrendezési tervet, illetve a Településképi Arculati Kézikönyvet ne korlátnak, hanem jó szándékú segítő társnak tekintsd!
10. A tervezéssel csak jó építésszt bízzál meg; szegény ember ne vegyen olcsó dolgokat, mert ráfizet!

A falusias beépítésű történeti településmagra és az egyéb falusias beépítésű területekre vonatkozó ajánlások

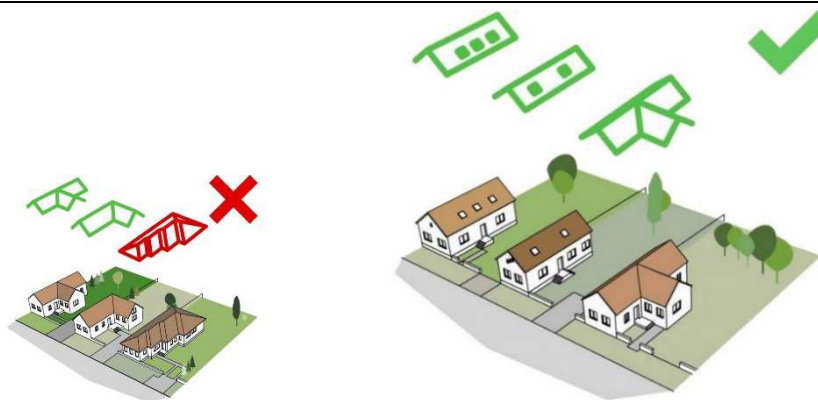
Az épületek telepítése

Oldalhatáron álló, egyszerű, utcára merőleges tömegforma alkalmazása ajánlott, a történeti településmagban előkert nélkül, utcavonalra kihúzott épületekkel, míg az egyéb falusias beépítésű területeken előkerttel. A területeken, ha a környezethez való illeszkedés megengedi, szabadonálló épület elhelyezés is elfogadható.

Az épületek tetőformája

Egyszerű tetőforma alkalmazása ajánlott, mely figyelembe veszi az utcaképet és szomszédos hasonló nyeregtetős házak viselkedését is.

Az épületek tetőhajlásszöge

Hagyományos tetőformát követő tetőhajlásszög alkalmazása ajánlott, mely az egész településen közel azonos. Sem a túl alacsony, sem a túl magas tetőhajlásszögek nem illeszkednek a település meglévő képébe.

UTCAKÉP

Egy település **épített környezetének karaktere és arculata az utcaképekben is kifejezésre** jut, sőt annak az utcán jövő számára egyértelmű megfogalmazódása. Az utcakép elemei falusias beépítésnél a lakóépületek oldalhomlokzata, valamint az esetek túlnyomó többségében tömör (falazott vagy deszka) kerítés. Ezt a képet gyakran gazdagítják az utcafrontra kiépült melléképületek is. Az utcák kiegyensúlyozott képét hasonló, de sohasem egyforma elemek szabályos, de sohasem mechanikusan ismétlődő mintája teszi olvashatóvá és emberivé. **A hagyományos lakókörnyezet** organikus jellegét elsősorban az adja meg, hogy **elemei** sohasem önállóan értelmezendők és sohasem egyediek, nem építhetők meg és **nem értelmezhetők függetlenül a többi elemtől, együtt alkotnak egy települési karaktert, utcaképet**. A szabadonálló beépítés a hagyományos történeti beépítésekben idegen és ismeretlen, bár a 20. század második felének beépítéseiben egyre szélesebb körben elterjedt. A sokszor városias hatású folyamatosság titka egyrészt az oldalhatáron álló épülettömeg (ami egyidejűleg a szomszéd udvar egyik térfalát adja), másrészt a tömör beépítés. Az előkert általában ismeretlen, de néha előfordul, hogy az oromfal 3-4 méterrel a falazott kerítés mögött áll.

Az épületeink viselkedésében mindenekelőtt figyelembe kell vennünk a **környező épületek kontextusát**, viselkedését. Az alapvető szabályokon túl úgy helyezzük el az épületünket, ahogy azt a szomszéd is tette, **illeszkedjünk hozzá**. Ezzel az ő telekhasználatát is segítjük, de a sorolás révén a saját telkünket is hatékonyabban tudjuk kihasználni, nem utolsósorban egy egységesebb, **kiegyensúlyozottabb utcaképet** kapunk.

TELEKHASZNÁLAT, TÖMEGALAKÍTÁS

Az **oldalhatáron álló „hosszúházas” beépítés** a mezőgazdasági eredetű települések legősibb telekhasználati rendje. Az egyes helységek sorolásában nem csak **a bővíthetőség racionális elve**, hanem a magyar gondolkodásra egyébként is jellemző egyszerűség, az egymás mellé rendelés logikája is kifejezésre jut. Az elrendezés nagy mértékben alkalmazkodik a magyar, sík mezőgazdasági területek klímájához, így az épületek egyetlen, **a telek udvarára néző homlokzata mindig délre, délkeletre néz**. A fokozatos bővítés szükségletének kielégítését segíti a tornác, mely eleinte toldalék volt, majd később az épület szerves része lett.

HOMLOKZATKÉPZÉS, ANYAGHASZNÁLAT

A hagyományos magyar települési karakter sajátossága **az egyszerű tömegformálás** (utcára merőleges vagy utcával párhuzamos gerincű tető, egyes esetekben L alakú beépítéssel), melynek eredményeképpen **a homlokzatok egyszerű arányossága adja az épületek karakterét**, apró változatosságai pedig meghatározzák az utcában betöltött helyét. Ezt az egyszerűségekre való törekvést a mai építkezéseken is figyelembe kell vennünk!

Az egyszerű tömegformálást jellemzően **helyi anyagokra, illetve helyi hagyományokra támaszkodó anyaghasználat** egészíti ki. Vakolt felületek, egységes kőburkolatok, téglaburkolatok, egységes kerámia tetőburkolatok, melyeket egy-egy jól megválasztott, igényes anyaghasználatú részlet (párkány, ablakkeretezés, tetőcsatlakozás, esővízelvezetés) egészíti ki, szinte a ház díszeként is funkcionálva.

Az épületek **színei** általában **visszafogottak**. A korábbi, jellemzően mezőgazdasági területhasználat a puritán és célszerű anyaghasználatot részesítette előnyben a túldíszítettség helyett, mely az épületek színezésében is megjelent. **A magyar településkép** nyugodt tisztasága így jellemzően egyszerű, **visszafogott színekkel** operál, melyre bármilyen épített környezeti elem létrehozásakor ma is törekednünk kell.

TORNÁCOK

A hagyományos magyar vidéki építészet egyik **legkarakteresebb épületeleme a tornác** (vagy gádor, vagy ambitus), melynek hasznossága sok szempontból is megkérdőjelezhetetlen. Ez az oszlopokkal, pillérekkel, boltívekkel alátámasztott, fedett átmeneti helyiség eredetileg közlekedési, emberi tartózkodási, raktározási céllal jött létre, illetve a ház bővíthetőségét is lehetővé tette. Sokrétű használhatósága révén Magyarország teljes területén elterjedt. A tornác a népi építkezésben a **díszítő-térképző művészi kifejezőmód** középpontjába került, s bár anyaghasználata, kialakításának módja tájegységenként, településenként változik, alig található két egyforma tornácos ház. Sok szép példája Pápaderesken is megtalálható, a „falusias beépítésű, történeti településmag” egyes épületeinek meghatározó eleme. Itt a településen a tornácok elsősorban téglapillérekkel készültek, egyenes záródással.

A mai kortárs épületfelújítások esetén is a tornác az épület közlekedésének lelke tud maradni, miközben a déli oldal felől árnyékot biztosít a mögötte sorolódó lakóhelyiségeknek. Bármilyen felújítás, átépítés során érdemes azt megtartani és hasznosítani, akár szélsőséges esetben annak beüvegezésével is.

A tornác használatával és a megtartásával ugyanakkor létre tud jönni **a lakóépület és az udvar funkcionális egysége**, azok egymás kiegészítésévé és folytatásává tudnak válni.

AJTÓK, ABLAKOK

A **lakóépületek használhatóságának és komfortjának** egyik alapvető meghatározó elemei azok a nyílászárók, melyek a külső és belső tér között biztosítják az átláthatóságot és az átjárhatóságot. Miközben a hagyományos lakóépületek esetében mind a technológiai, mind az anyagi lehetőségek figyelembevétele miatt az ablakok, ajtók mérete a lehető legminimálisabbra szorítkozott, a mai komfortigényeknek megfelelően ezeket igyekszünk a lehető legnagyobbra kialakítani.

Ugyanakkor **a nyílászárók egy épület karakterét, megjelenését is alapvetően befolyásolják.**

A hagyományos zártabb épületek, kisebb ablakaikkal az utcaképek karakterét is meghatározzák, a „falusias beépítésű történeti településmag” területén az utca felé így törekedni kell a kisebb ablakok kialakítására, míg az „egyéb falusias beépítésű területek” esetében ez oldódhat, nagyobb nyílászárók az utcai előkert felé is fordulhatnak.

Az ajtók, ablakok, kapuk a sokszor puritán kialakítású **ház díszei** is. Az egyszerűbb falusias beépítéseknél is megjelennek azok az ablakkeretezések, díszes deszkakapuk melyek a helyi kultúrák díszítőkedvének tárgyaivá váltak és melyek egy-egy településrész karakterét is meghatározhatják. Hagyományosan **gazdag részletképzésükkel**, a hozzájuk kapcsolódó ablakpárkányokkal, szemöldök kialakítással a ház meghatározó alkotóelemeivé válnak, ezért azokat lehetőség szerint mindig meg kell tartani és felújítani, vagy hasonló részletgazdagságú elemekkel kell pótolni!

UTCAI KERÍTÉSEK

Az utcai kerítések fontos szerepet töltenek be, mivel **jelzik a magánterületek és közterületek határát**. Sőt – az esetek túlnyomó többségében –, nemcsak jelzik a határt, hanem áthatolhatatlanná is teszik. Ezért településeinken manapság el sem képzelhető „kerítésmentes” utcakép. Éppen emiatt – az épületek és az élő elemek látványa mellett – kiemelt figyelmet kell fordítani esztétikájukra. Ebben talán a legfontosabb rendező elv **az egységes összképre való törekvés**. Ez elsősorban azt jelenti, hogy a kerítés – magassága, formája, áttörtsége, osztásának ritmusa, anyaga, színe – illeszkedjen a településen történelmileg kialakult hagyományokhoz, és nem mellesleg a mögötte vagy mellette lévő épülethez.

Általánosságban elmondható, hogy minden településnek megvan a jellemzően kialakult kerítés anyaga és formája. Ezeket bátran használhatjuk mind a történelmi településrészekben, mind az új beépítésekénél.

A kapuk – funkcionális szempontból – még talán fontosabbak, mint a kerítések, mivel ezek **a megérkezés, a vendégfogadás első élményét adják**. Ezért legyenek hangsúlyosak, de ne legyenek hivalkodóak. Céljukat tekintve két típusuk van: személy- és gépkocsi bejáratok. Ezek létesülhetnek együtt vagy külön-külön, de a lényeg a jó arányok megtalálása.

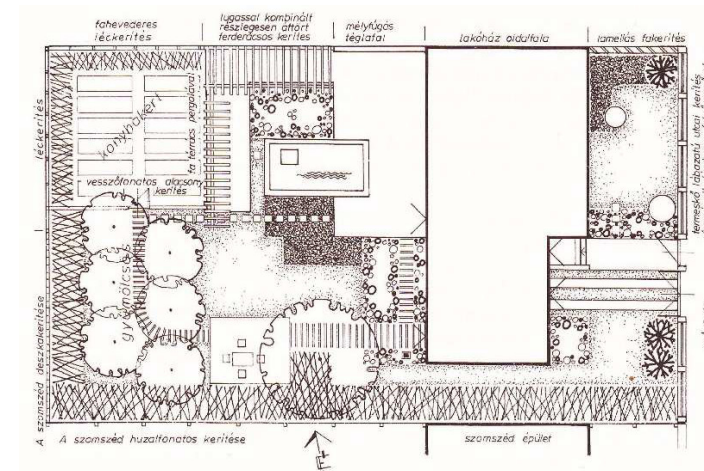
A jó arány nemcsak a felületek és az osztások esztétikus ritmikusságának megtalálását jelenti, hanem a túldíszítettség és a túlzott puritánság közötti középutat is.

A kerítések és kapuk kialakításakor – az egységes és jellemző településképp megőrzése vagy visszaállítása érdekében – **az alábbi elvek szerint igyekezzünk eljárni:**

1. Teljes magasságában zárt kerítéseket általában csak oldalhatáros beépítési módnál alkalmazzunk, szabadonálló beépítésű telkeknél inkább a részben áttört kerítéseket építsük!
2. Egy telekhatár mentén az átlátható anyagokból lehetőség szerint csak egyet, az átláthatatlan anyagokból kettő típusnál többet ne használjunk (kapu anyaga eltérhet)!
3. A kapukat kétoldalt jelezzük egy-egy – látványban kiemelt – pillérrel, mely által a bejárat helyének jelentősége is kiemelhető, de azért ezek illeszkedjenek a többi pillérhez is!
4. A postaládák, házszámok, névtáblák, világítótestek helyének és kinézésének eldöntésénél is rendszerben gondolkodjunk!
5. Az anyagok nagy részénél legkevésbé akkor tévedünk, ha azok természetes színét tartjuk meg (javasolt anyagok: terméskő, tégl (vakolt vagy vakolatlan), fa, kovácsoltvas, drótfonat, műkő, beton).
6. Kerüljük a műanyagok, nádszövetek, hullám- vagy trapézlemezek, fémipari hulladéklemezek, betonvasak, többféle vagy harsogó színek alkalmazását, léckerítésnél kerüljük a ballusztrád-jellegű profilokat, deszkakerítésnél viszont kivágott népi motívum nem kerülendő (ha kerítésünk Haidekker-fonatos, igyekezzünk azt megőrizni és ne váltsuk le műanyagbevonatos drótfonatra!
7. Ha műszakilag szükséges, a fedkövek szakszerű vízorros kialakítására kiemelten figyeljünk, viszont ne használjunk szögesdrótot és a falak tetején üvegszilánkos védelmet!
8. A műszaki kialakításnál vegyük figyelembe a könnyű fenntarthatóságot!
9. Ha kerítésünk zavaróan átlátható, a belátás akadályozására a növényzet telepítése javasolható, de a kerítés menti sövényáv távolságának meghatározásánál figyeljünk a növényfaj növekedési erejére!
10. A kerítésre csak úgy futtassunk kúszónövényeket, hogy azok sem a kerítést ne tegyék tönkre, sem a járdán való haladást ne akadályozzák (pl. drótkerítésre ne futtassunk trombitafolyondárt vagy lilaakácot)!

Az építési szabályozás máshogy csoportosítja a kertet, mely szétválasztás – bár más szempontból, de – szintén fontos. Ilyenek az:

- előkert,
- oldalkert,
- hátsókert.

Az előkert jellemzően a díszkert helye. A közterületekről, az idegenek számára ez a legláthatóbb része kertünknek, ezért legyen kiemelkedő díszértéke, de intimebb teret igénylő funkciót – mint pl. pihenőkert – ne helyezzünk ide. Miután ez a kertrész **„kifelé mutat”**, ezért a településképet – saját kertünkéből – leginkább ez befolyásolja, ezért ez legyen a leglátványosabb és a legigényesebben fenntartott területe telkünknek. Ha a telek adottsága olyan, az előkertet lehetőleg ne is határoljuk el a közterülettől kerítéssel.

Az oldalkert a valóságban az elő- és a hátsókert **„között”** helyezkedik el. Oldalhatáron álló beépítésnél a teleknek csak az egyik oldalán, szabadon álló beépítésnél pedig mindkét oldalán kialakul. Ha az oldalkert gazdasági udvarként szolgál, akkor leginkább közlekedési és raktározási célú, a lakóépületek hátsó szárnyainak és a hátsókert megközelítésének, a gépkocsi parkolásnak a színhelye. De szükség esetén lehet itt jó helye akár a játszókertnek, akár a pihenőkertnek is.

A hátsókert jellemzően a haszonkert elhelyezésére szolgáljon. De helyet kaphat itt is a pihenőkert, játszókert, és különösen valamilyen sportcélú használat, mint pl. egy gyepes labdázó- vagy tornatér. Ez telkünk **„befelé mutató”**, intimebb része, közterületről rendszerint nem látszik. Ennek ellenére azért szomszédjainkra tekintettel e hátsó kertészben is figyeljünk arra, hogy zavaró látványt nyújtó építmények (pl. fóliasátor), depóniák (pl. trágyadomb) ne legyenek itt (sem), vagy legalábbis ne legyenek láthatók.

A fenti általános ismertetés után nézzünk néhány további olyan ajánlást, melyeket célszerű megfogadni kertünk kialakításánál vagy felújításánál!

A növények helyének és méretének meghatározásakor mindenképpen vegyük figyelembe

- mind a lakóépület nyílászáróinak (ablakok, ajtók) helyét,
- mind a kertrészek és az azokat összekötő kerti utak nyomvonalát.

Azok ne sötétítsék el a szobákat, vagy ne álljanak útjában az optimális közlekedésnek.

Ugyanakkor adódhat olyan helyzet is, hogy egy meglévő nagyon szép és egészséges fa helyzetét vesszük figyelembe a lakóépület helyének, vagy legalább nyílászáróinak meghatározásakor.

Azonban ne csak új növényzet ültetésével kalkuláljunk, hanem mérjük föl **a meglévő jó állapotú fásszárú növényeket** is és lehetőség szerint **őrizzük meg** azokat. Ezek sokat jelenthetnek a kertünk azonnali látványában és használatában, míg a frissen telepített növények csak sok év múlva érik el a habitusuknak megfelelő méretet.

Legyünk kiemelt figyelemmel arra, hogy a növényzet

- **mérete** a környezetének méretét is befolyásolja (nagyobb növény „kicsinyíti”, kis növény „nagyítja” a körülötte lévő tárgyakat)
- **kifejlődött kori habitusától** függ az általa igényelt tő- és sortávolság (bár ültetéskor még kicsi a fa, de – jó esetben – minden irányban sokszorosára fog nőni)
- fajainak összeállítása **tükrözze vissza az évszakokat** (hogy kertünk az év minden szakában változatos látványt nyújtson)
- különböző adottságaikból fakadóan a **legkülönbözőbben tudnak díszíteni**, pl.:
 - színükkel: más-más virág-, levél-, termés-, kéreg-szín
 - habitusukkal: szabálytalan vagy szabályos-szerű (pl.: oszlopos, gömb, ernyős, tojásdad, lecsüngő stb. lombkorona)
 - vegetációs idejükkel: örökzöld = egész évben folyamatos, de kevésbé látványos díszítés, vagy lombhullató = időszakos, de hatásosabb díszérték
 - alakzataikkal: más-más virág-méret, levélalak, termés-méret és -alak, kéregtípus stb.

És mindezek után arról se feledkezzünk el, hogy flóránk (növényvilág) egyben faunánk (állatvilág) élőhelye is, melyek szintén sok örömet tudnak okozni (sünök, mókusok, cinegék, nyuszik stb.). Növényeinkkel óvjuk állatainkat is!

RÉSZLETEKRE VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

A KERT ÉLETTELEN RÉSZEI

Kertünkhöz illeszkednie kell a szabadtéri berendezési tárgyaknak is. Ezért ezen tárgyak beszerzésénél és elhelyezésénél vegyük figyelembe:

- színüket,
- anyagukat,
- formájukat,
- méretüket és
- szükséges mennyiségüket.

A burkolatok típusának/típusainak eldöntésénél a következőket kell mérlegelni:

- a szilárd burkolat nagyobb teherbírású, de nehezebben bontható, felújítható, vízelvezetése problémásabb
- az ömlasztott burkolat jellemzően kisebb teherbírású, de könnyebben bontható és visszaépíthető, részben vízáteresztő is
- a gyephezágos burkolatok csak kisebb forgalomnál használhatók, mert különben a gyeppel kikopik
- a kiselemes (többnyire beton) térkövek megfelelően tömörített ömlasztott aljazaton is nagy teherbírásúak, ugyanakkor könnyen bonthatók és helyreállíthatók
- a faburkolat nagyon hangulatos, de fenntartásigényes és gyorsan tönkremegy.

Kerüljük a feltűnő színű vagy tarka burkolatok alkalmazását!

A **szeméttároló edények** lehetőleg minél kevésbé látható, ugyanakkor jól megközelíthető helyre helyezzük. Részesítsük előnyben a szelektív hulladékgyűjtést és a hulladékok minél nagyobb arányú hasznosítását (pl. komposztálás, visszaváltható göngyölegek vásárlása, papír gyűjtés stb.), még akkor is, ha településünkön nincs szervezett szelektív gyűjtés.

A **kerti építmények** (pergola, szaletli, fóliasátor, üvegház, télikert, nyári konyha, kemence, füstölő, pince, szerszámtároló, kút stb.) elhelyezésénél vegyük figyelembe, hogy azok látványa inkább zavaró vagy éppen hangulati eleme kertünknek és ennek ismeretében helyezzük azokat közel a hozzájuk kapcsolódó kert- vagy házrészekhez.

A **padok, asztalok, székek** lehetőleg egy típusúak legyenek és praktikusabbak, ha nem helyhez kötöttek, hanem oda tudjuk őket mozgatni, ahol éppen a legnagyobb szükség van rájuk.

A **szegélyezések** növelik a kert rendezettségének érzetét. Legalább az ömlesztett anyagok elválasztására (pl. kavicsburkolat és gyep közé stb.) mindenképpen helyezzünk ilyeneket.

A **kerti lámpák** egyrészt hangulatossá teszik kertünket éjszaka, másrészt használati értékük is van a sötétben is használt részek (pl. terasz, utak stb.) megvilágításával.

A KERT ÉLŐ RÉSZEI

A fák (=lombkorona-szint) – függőleges és vízszintes méretüknél fogva is – a kert látványában a leginkább meghatározó elemek. Éppen ezért ezeket telkünk széleire ültessük, természetesen úgy, hogy szomszédjainkat se az árnyékolásukkal, se a szemetelésükkel, gondozásukkal ne zavarjuk. Az előkertben egyértelműen díszfa, a hátsókertben egyértelműen gyümölcsfa, az oldalkertben pedig igény szerint bármilyen fa ültetése elképzelhető, de igyekezzünk a két másik kert között fokozatos átmenet képzésére.

A cserjék (=cserjeszint) – funkciójukat tekintve – két részre oszthatók: sövénycserjék vagy szoliterok. A sövénycserjéket szintén a telekszélekre telepítjük, ügyelve arra, hogy azokat metszeni is kell, úgyhogy tartsunk kellő sortávolságot a kerítésektől. Telken belül is létesíthetünk sövényt, de az inkább csak jelzőként szolgáljon, pl. a különböző funkciójú kertrészek határán. A szoliterok azok a nagy díszértékű cserjék, melyeket rendszerint egymagukban ültetnek, ahol jól érvényesül látványuk, és jellemzően nem kell (de szükség esetén lehet) metszeni őket.

A talajtakarók (=gyepszint) azon növények, melyek növekedési típusa olyan, hogy a – talajt valamilyen célból – be tudják fedni. Ilyen cél általában: a rézsűk védelme, vagy ahol a gyeppel (pl. árnyékvetés miatt) nem marad meg, vagy a sövény és a gyeppel közötti átmenet képzése stb.

A gyeppel (=gyepszint) a kert legalacsonyabb növény szintje, faj/fajtaállománya vegyes, vagyis túlnyomó része egyszikű füvekből áll, de találhatók benne kétszikű évelők-egynyáriak is. Gyepes részeket inkább a kert belseje felé alakítsunk ki, viszonylag egybefüggő, nagyobb felületekkel, melyek nyírását nem akadályozzák az itt-ott elültetett szoliter cserjék vagy fák. A vidéki kertekben nem jellemző ennek „pázsit” nevű megjelenési formája, melynek követelménye, hogy kizárólag egyszikű fűfélékből álljon. Viszont fontos a gyepfelületek rendszeres nyírása, tápanyag-utánpótlása, felülvetése, szellőztetése, mert az elhanyagolt gyep jelentősen rontja a kert esztétikáját!

Az évelők, egynyáriak (=gyepszint) kertünk legfeltűnőbb díszet adó elemei, ugyanakkor a leginkább kézimunka igényesek. Épp ezért ezeket legfőképpen az előkert díszkertbe, illetve az intenzíven használt területrészek közvetlen közelébe – „a kevesebb néha több” elvét szem előtt tartva – telepítjük. Ügyeljünk arra is, hogy feltűnő színeik harmonizáljanak!

A KERTEKBE AJÁNLOTT NÖVÉNYFAJOK

FÁK

Ajánlott fajaik az utcák, illetve közterek, közparkok, közkertek leírásánál találhatók meg, mert a házikertben – mint urbanizált környezet – majdnem csak az azt használók igénye kell, hogy meghatározza, milyen fajt/fajtát ültessenek.

CSERJÉK

Hydrangea macrophylla	hortenzia	(1)
Hibiscus syriacus	mályvacserje	(2)
Syringa vulgaris	közönséges orgona	(3)
Viburnum opulus 'Roseum'	labdarózsa	(4)
Paeonia officinalis	(piros) bazsarózsa	
Amygdalus triloba 'Multiplex'	babarózsa/szilvarózsa	(5)
Lavandula angustifolia	levendula	(6)
Rosmarinus officinalis	rozmaring	
Rosa sp.	rózsák	(7)

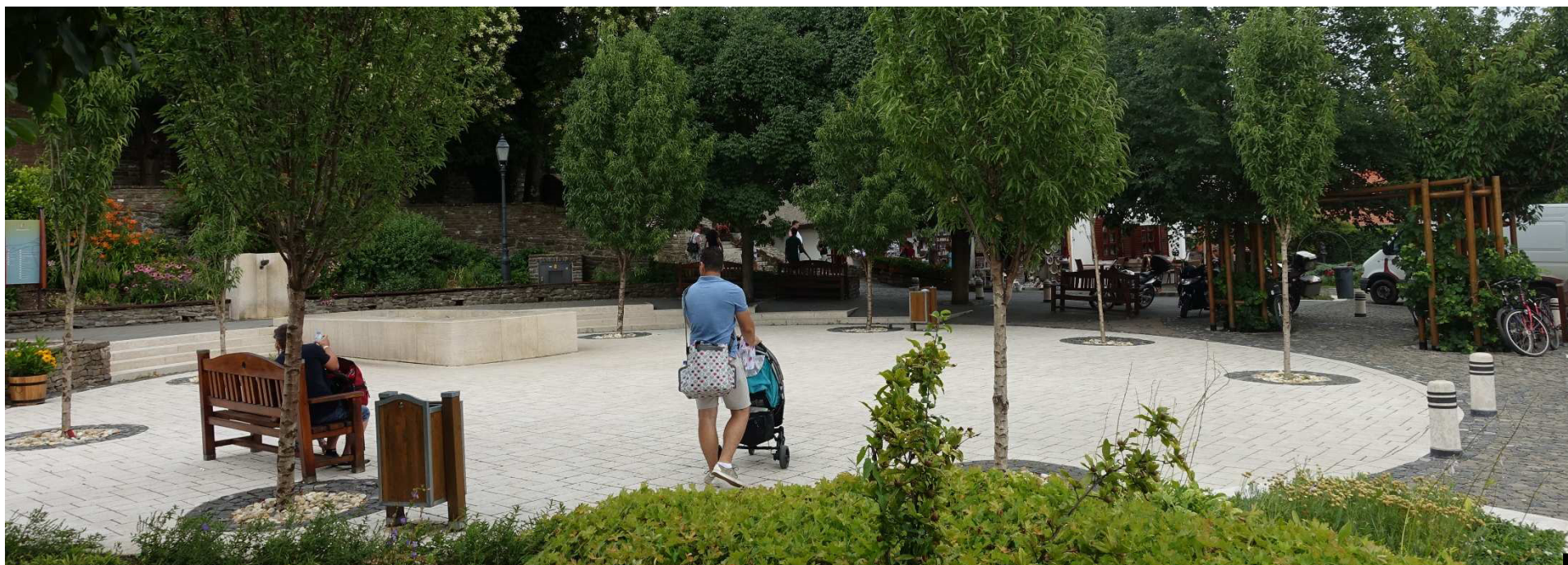
KÖZTERÜLETEK - UTCÁK, TEREK, TEMETŐK

ÁLTALÁNOS AJÁNLÁSOK

A közterületek esztétikája különösen fontos településünk számára, mert

- egyrészt a mi magunk (ittlakók) közvetlen környezetét adja
- másrészt az idegenek (látogatók) leginkább ezek látványán keresztül formálnak képet közösségünkről.

A közterületek folyamatos jókarban-tartása és fejlesztése együtt kell, hogy járjon a hagyományos településkép megőrzésével. Ennek során figyelni kell a településkép tájba-illesztésére, lehetőleg fokozatos átmenetet kell képezni a beépített területektől a be nem épített területek felé. Kiemelten fontos a közterületek megjelenésnél a **rendezettség=harmonikusság=egységesség** érzete, melyet mind a település belsejében, mind azon kívül éreznünk és törekednünk kell rá, egészen a szomszéd település határáig (sőt, azon túl is, de ez már a másik község felelőssége). A felújításoknál és az új fejlesztéseknél, majd ezeket követően a szakszerű és folyamatos fenntartás során ezt az egységes megjelenést ajánlott következetesen és hosszútávon végigvinni.

A közterületek csoportosíthatók:

- vonalas (utcák stb.) és
- térbeli (terek stb.) elemekre
- vagy más csoportosításban az alábbi részei vannak:
- burkolatok,
- „berendezési” tárgyak,
- közműhálózat,
- közúthálózat, vasút (ez utóbbi csak közterületnek látszik, de valójában nem az),
- növényzet.

A közterületek felújításánál vagy kialakításánál az egyik leglényegesebb szempont **a funkciók, használati módok és idők egyértelmű elválasztása:**

- közlekedési vagy tartózkodási célú használat
 - o ha közlekedési, akkor gépjárműves vagy gyalogos közlekedésű
 - o ha tartózkodási, akkor dísz, pihenő, sport, játszó vagy rendezvényi célú (vagy ezek kombinációi)
- burkolt és növényesített (zöld-)felületek és arányuk
- intenzív vagy extenzív használat
- állandó vagy időszakos használat

Az épített elemek egységességének igényén túl legalább olyan fontos a **növények** (fásszárúak) **kiválasztása**. Tekintettel arra, hogy ez a kiadvány inkább a települések belterületére vonatkozóan ad ajánlásokat, ezért ezeken a területeken kevésbé fontos szempont a honosság-tájjidegenség mérlegelése, hiszen a beépítésre szánt területek egy olyan erősen urbanizált környezetet képeznek, ahol főlegesen kényszer lenne a honos növényzet erőltetése. Ezért a fásszárú növényzet kiválasztásánál inkább az a szempont legyen meghatározó,

- mely faj érzi jól magát (mert közterületen a környezeti kitettség még nagyobb, mint magánterületen),
- de inváziós fajokat (pl. bálványfa (köznéven: ecetfa), ostorfa, amerikai kőris stb.) azért mégse használjunk!

RÉSZLETEKRE VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

A KÖZTERÜLETEK BURKOLATAI

A burkolatok tervezésénél vagy kivitelezésénél az alábbiak a legfontosabb szempontok:

- a burkolt felületek többi felülethez való megfelelő arányának megtalálása
- szilárd vagy vízáteresztő szükséges inkább
- a burkolóanyag javíthatósága, fenntarthatósága, tartóssága mérlegelése
- akadálymentesség indokoltsága/kötelezettsége
- esztétikai kérdések (visszafogott, semleges színek alkalmazása javasolt)

A KÖZTERÜLETEK BERENDEZÉSI TÁRGYAI

Közterületi szabadtéri berendezési tárgyak jellemzően a reklámhordozók, útbaigazító táblák, KRESZ táblák, utcatáblák, útszéli-útterelő korlátok, pillérek, hidak, szeméttartók, padok, asztalok, köztéri művészeti alkotások, emlékművek, kutak, térvilágítás, kerékpártartók stb. Ezek némelyikének megformálását jogszabály írja elő (pl. KRESZ tábla), némelyiket nem lehet rendszerbe foglalni (pl. művészeti alkotás), de amelyikeket lehet (pl. padok, térvilágítás stb.), azokból célszerű egy típusból, egy termékcsaládból származókat alkalmazni a település teljes területén, mert ez is elősegíti az egységesség látványát, ezáltal a településkép esztétikus megjelenését.

A KÖZTERÜLETEK KÖZMŰHÁLÓZATAI, VASÚT

A közterületek esztétikájának egyik kulcsfontosságú problematikája a **közműhálózat tájbaillesztése**, melyen belül a legproblemátikusabb a légvezetékekre és a vízelvezetésekre olyan műszaki megoldást találni, mely minél kevésbé rombolja a táj- és településképet, ugyanakkor nem túl drága. Ennek érdekében - lehetőség szerint – **kerüljük**:

- újabb légvezetékek elhelyezését = **helyezzük előtérbe** a földvezetékek létesítését,
- a zárt csatornás vízvezetési megoldást = **preferáljuk** a nyílt, gyepes (nem burkolt) árkok kiépítését.

A nyílt árkos vízvezetés fölötti

- gépkocsi áthajtók egységes műszaki megoldásúak legyenek,
- gyalogos átvezetések lehetőség szerint egyben épüljenek a gépkocsi-áthajtókkal.

Ahol vasúti pálya, megálló, vasúti terület található, ott

- érjük el, hogy a MÁV az igényeinknek megfelelően tartsa fenn a területét,
- emellett mi is tartsuk karban a saját, vasút felé eső területünket.

A KÖZTERÜLETEK NÖVÉNYZETE

A közterületeken alkalmazott növénytípusok közül a legnagyobb jelentőségűek:

- vertikális szempontból a fasorok és magasabb cserjék
- horizontális szempontból a talajtakarók és lágyszárúak (egynyáriak, évelők).

A nagyobb környezeti kitettség miatt **tűrőképesebb** fajok legyenek választva, mint a magánkertekbe. Az újonnan ültetett fák

- törzsmérője (1 m magasán mérve) min. 5 cm legyen,
- kikarózása
 - o a törzs vastagodását nem akadályozó és
 - o a széltörést, törzsdőlést akadályozó módon történjen,
- öntözési lehetőségének kiépítése ajánlott.

Ha öntözési lehetőség nincs, a törzs körüli, kb. 1-2 m átmérőjű talajfelületet úgy rendezzük, hogy az egy alig észrevehető mélyedést („tányért”) képezzen, hogy a csapadékvíz oda gyűljön és ott szivárogon el, ezzel biztosítva a fa vízellátását.

A közterületekre javasolt fajok felsorolása az utcáknál, ill. a közterek, közparkok, közkerteknél található.

UTCÁK

A fasor

- legyen egységes (egyzon díszfa fajtából álljon), ha az út főút
- lehet vegyes (leginkább gyümölcsfák), ha az út mellékutca.

Ha az út/utca

- széles, akkor
 - o a zöldsáv elválaszthatja a közutat és a járdát,
 - o nagy lombkoronájú faj is telepíthető
- keskeny, akkor
 - o kellő szélességű zöldsáv már nem fér el, ezért nem kell erőltetni a kialakítását
 - o csak szűk utcák fásítására alkalmas faj telepíthető, a járdában elhelyezett faverem-rácsba.

A zöldsáv

- ne gyepes legyen, hanem fásszárú talajtakaró vagy alacsony fedőcserjékkel betelepített
- számára csapadékvíz-hozzávezetést biztosítsunk.

Ha a zöldsáv

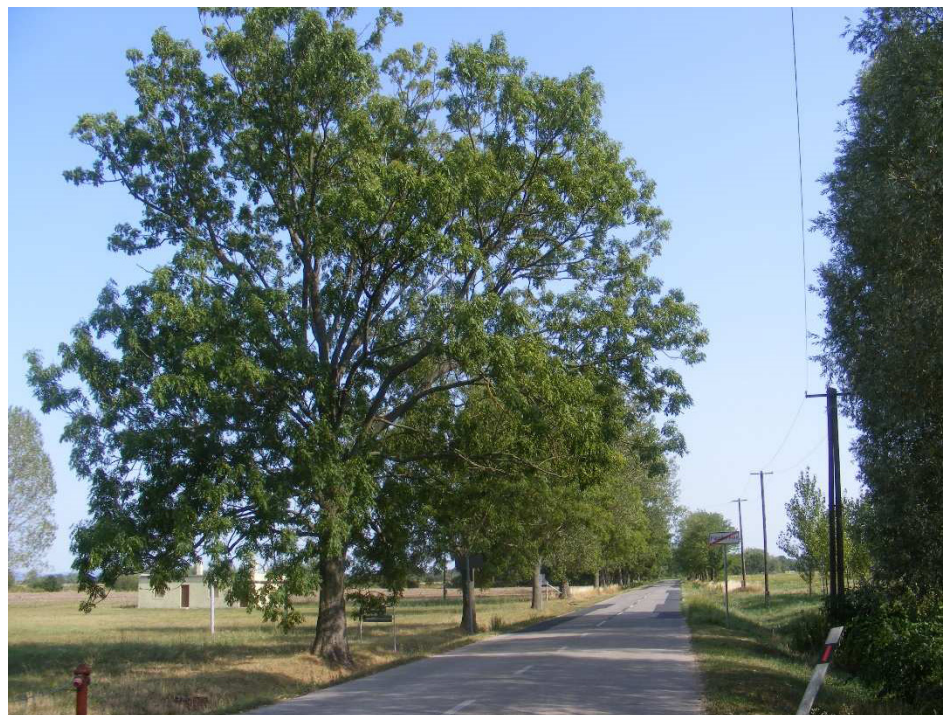
- felszín alatti (zárt) csatornás vízelvezetés mentén van, akkor magasságban emelkedjen ki az úttest szintjéből
- nyílt árkos vízelvezetés mentén van, akkor arra folyjon a csapadékvíz az úttestről és a járdáról is.

A fásításnál **a közműnyomvonalak vízszintes irányú és magassági figyelembe vétele** is elkerülhetetlen (mind a meglévő utak fásításánál, mind új utcák kiszabályozásánál), mert ez „engedi meg”, hogy

- szimpla vagy dupla fasor, illetve
- alacsony vagy magasra növő fák telepíthetők.

Nagyon fontos a fák

- **kifejlődött** kori habitusának figyelembe vétele a tőtávolságuk meghatározásánál, illetve
- számára szabad talajfelület biztosítása (zöldsávban vagy faverem-rácscsal) és a csapadékvíz hozzávezetése vagy öntözés biztosítása,
- törzse körül a fűkasza (nem fűnyíró) **használatának tiltása**, mert az a fakéreg megsértésével a fa pusztulását okozza!

UTCÁKBA JAVASOLT FÁK

A főúton **fasornak kifejezetten alkalmas fajokat telepítsünk** csak:

Tilia sp.	hárs	(1)
Fraxinus sp.	kőris	(2)
Quercus sp.	tölgy	(3)
Sorbus sp.	berkenye	(4)
Acer sp.	juhar	(5)
Corylus colurna	törökmogyoró	(6)

Termésükkel szemetelő dísfákat (pl. japánakác, vadgesztenye) inkább ne ültessünk, hacsak az nem gyümölcsfa – akkor viszont szedjük le az érett gyümölcsét, hiszen valószínűleg ezért telepítettük. De gyümölcsfákat inkább csak az alsóbbrendű utcákba ültessünk. Színes levelű dísfákat fasornak ne, csak szoliternek (magában álló) ültessünk!

KÖZTEREK, KÖZPARKOK, KÖZKERTEK

A közterek, közparkok, közkertek a település életének nagyon fontos terei, mert **(szabadtéri) közösségképző és –megtartó erejük van**. Míg az utak a haladást=közlekedést, ezek a megállást=ott-tartózkodást kell, hogy szolgálják.

A település

- belsejében lévőink inkább díszítő, pihenő célúak
- külsőbb területein lévőink inkább sportolási, rendezvényi célúak legyenek.

A játszóterek mind a belsőbb, mind a külsőbb területeken előfordulhatnak, elképzelhetők. Ezek a teresedések **rendszerint történelmileg alakultak ki**. Mivel jelenleg sajnos kevesebb lehetőség van újak kialakítására (és sok helyen elég is a meglévő), ezért fontosabb, hogy a már meglévőknél törekedjünk

- a szükséges és lehetséges funkció(k) megtalálására
- a funkció(k) szakszerű kiépítésének és fenntartásának biztosítására.

Ehhez át kell gondolni, illetve föl kell mérni

- a potenciális használók igényeit, számát
- az igényelt és indokolt használat típusát/típusait, időszakát/időszakait és intenzitását.

Kialakításuk vagy felújításuk esetében mindenképpen javasolt szaktervező igénybe vétele.

KÖZTEREKRE JAVASOLT FÁK

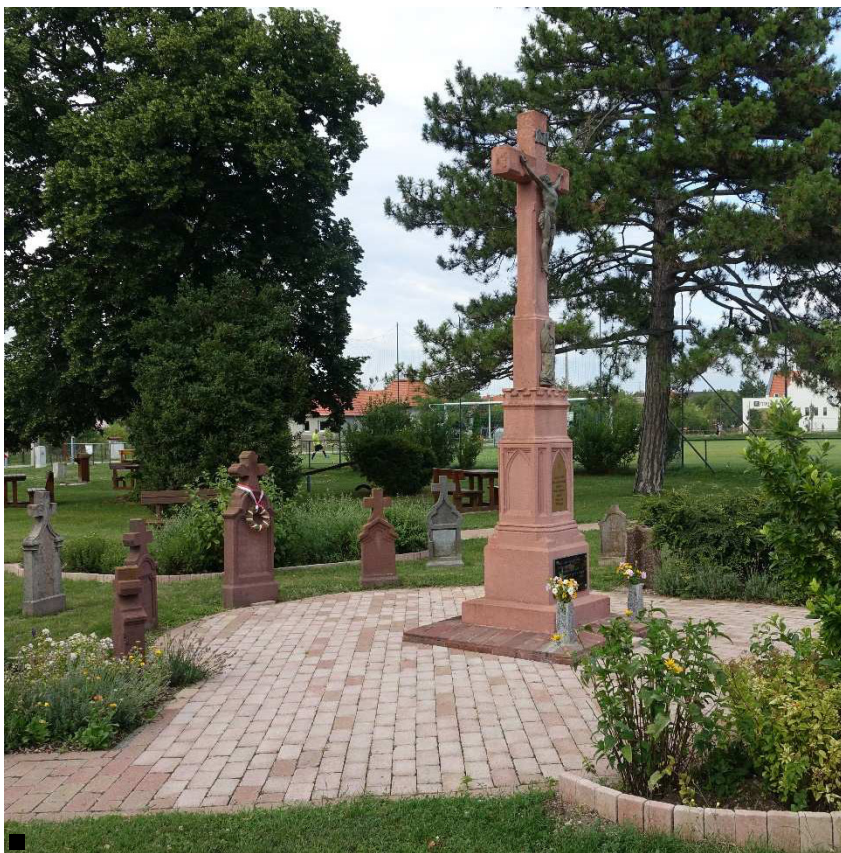
Az utakkal, utcákkal ellentétben e területeken inkább a **szoliternek alkalmasabb fajokat telepítsük:**

Fagus silvatica 'Atropunicea'	vérbükk
Liriodendron tulipifera	tulipánfa (nem liliomfa!)
Carpinus betulus	közönséges gyertyán
Platanus hispanica	juharlevelű platán
Padus avium	májusfa

TEMETŐK

A temetők „jó-léte” nagyon fontos **az identitástudat megtartása** érdekében. A temető lehetőség szerint minél tájbaillesztettebb legyen, a sírok elhelyezésénél kerüljük a zsúfoltságot. Az elhagyott sírkövek méltó elhelyezésére alakítsunk ki emlékparkot vagy a működő temető egyik részén, vagy – ha van - a régi temetőt újítsuk föl kegyeleti parkként. A régi sírköveket és fölirataikat megfelelő fenntartással őrizzzük meg (erre lehetőség szerint biztosítsunk anyagi fedezetet az önkormányzat költségvetéséből vagy támogatók adakozásából) – ez is egy közösségképző tevékenység lehet. A temetőkben található egyedi értékek (haranglábak, világháborús emlékművek, síregyüttesek, régi kutak, kapuk, kripták stb.) megőrzésére kiemelt figyelmet fordítsunk. A temetőkben egységes növényzet telepítése nem feltétlenül szükséges, de a sírok „háttereként” lehetőleg homogén gyepfelület szolgáljon minél kevesebb burkolattal. Esetleg a ravatalozóhoz vezessen egységes fasor a főbejáratától. A temető főbejáratánál legalább az átlagosan szükséges gépkocsi-mennyiség számára legyen parkoló kialakítva és legyen biztosított az öntözés.

SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK: EGYÉB MŰSZAKI BERENDEZÉSEK

A sajátos építményfajták azok a jellemzően közterületeken megtalálható, közlekedési, hírközlési, közmű- és energiaellátási, vízellátási és vízgazdálkodási, bányászati tevékenységgel összefüggő műszaki berendezések, valamint katonai célú építmények, amelyek létesítéskor egyéb, az adott műtárgyra jellemző követelmények kielégítésére is szükség van. Ezek elhelyezésekor ugyanúgy **figyelembe kell venni a településképet**, mint bármilyen más műtárgy vagy építmény elhelyezésénél. Törekedni kell arra, hogy minden **új elektromos vagy távközlési vezeték** ne légvezetékként, hanem **terepszint alatti földkábelként** valósuljon meg. Ha ez nem megoldható, akkor azt a már meglévő oszlopokra és mindenképpen egy oldali vezetéssel kell megvalósítani (a lehető legkevésbé csúfítsák a településképet). Az egyéb műtárgyak (pl: energiaellátási, hírközlési kapcsolószekrények) elhelyezésénél gondoskodni kell arról, hogy azok épületek, kerítések szerkezeteibe vagy azok takarásába kerüljenek, illetve szükség esetén növényzettel való takarásukat is biztosítani kell.

SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK: HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

A községben jelenleg nem jellemző a hirdetések, reklámtáblák zavaró megjelenése, így településkép formáló hatásuk csekély.

Azonban tendenciaként megfigyelhető az ilyen jellegű városépítészeti elemek egyre gyakoribb megjelenése a településeken.

Telepítésük esetén az alábbi szempontok figyelembe veendőek:

- illeszkedés és alázat a környező beépítéshez (telepítési helye és mód, anyaghasználat, méretválasztás)
- ízléses kialakítás, részletképzés
- szín és méret tekintetében településképet károsan befolyásoló túlzott dominancia elkerülése
- tervezésükbe és kivitelezésükbe szakember bevonása ajánlott

Egyéb, jellemzően külterületi, beépítésre nem szánt területek - ajánlások

A település teljes külterületén – bár védettség alatt csak korlátozott mértékben áll – **a táj karakterének**, jelenlegi jellemzőinek **megőrzésére** (pl. látványvédelem) **kiemelt figyelmet kell fordítani**. A meglévő természetes és művi tájértékkel bíró elemeket, a táj hagyományos használatához illeszkedően kell – lehetőség szerint – megőrizni. A település közigazgatási területén megtalálható **országos ökológia hálózat által érintett területek, valamint a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területek övezetét „településképi szempontból meghatározó területként”** szükséges lehatárolni és kezelni a helyi Településképi Rendeletben.

Az értékek megőrzése érdekében védett területekre új épületek nem építhetők, míg más területeken a beépítésre kijelölt területeken a hagyományok figyelembevételével, a táj karakteréhez illeszkedő, kellő körültekintéssel megtervezett épületek elhelyezhetők.

A tájba illesztett épületeknél – legyen az lakás vagy üdülő célú, esetleg gazdasági rendeltetésű épület – különös figyelmet kell fordítani a minőségi anyagok használatára, a helyi építési hagyományok figyelembevételére és az átgondolt, környezetet nem károsító megvalósításra. A külterületi, nem gazdasági, hanem díszítő célú növénytelepítéseknél pedig – szintén a tájjelleg megőrzése érdekében – elsősorban a honos fajok ültetése javasolt.

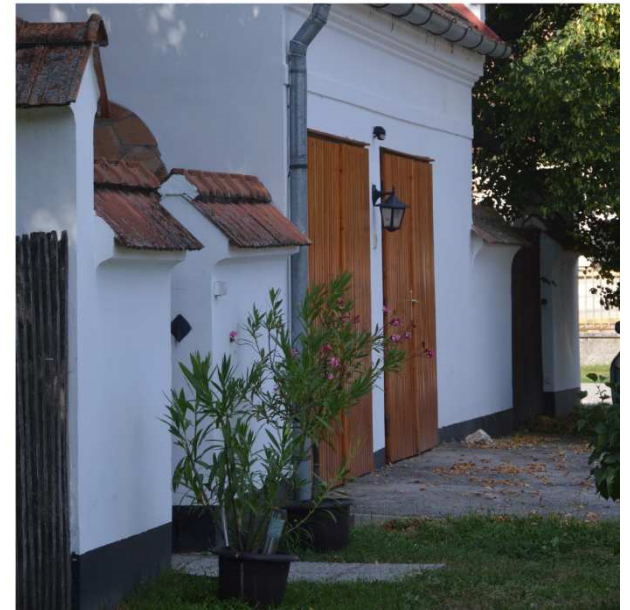
HELYI ÉS KORTÁRS JÓ PÉLDÁK

Felújított, átépített lakóház, Pápadereske

Egy saroktelken, egy korábbi vályog lakóépület helyén 1994-ben korszerű építőanyagokkal teljesen újjáépített lakóház. Az átépítés során az épület modernizálására is sor került a mai kor komfortigényeinek megfelelően. A garázst is magába foglaló melléképület helyén korábban nem állt épület. Az újonnan emelt garázs ajtajai közvetlenül az utcára nyílnak, ami általában nem javasolt, azonban itt a telek sarokhelyzete miatt ez az épület mellékhomlokzata, így az a fő utca utcaképét nem zavaró módon illeszkedik a településképhez.

A felújítás a korábbi épület értékeit megtartva példamutatóan mutat előképet arra, hogy a hagyományos épületek tömegformálásával és részletképzéseivel is lehet a mai kor igényeinek megfelelő épületet építeni (felújítani). Zárt kerítésével, arányaival, közterület felé forduló nyílásaival követi a településképi történeti hagyományait.

Hagyományos beépítésű lakóház felújítása Kékkúton

A meglévő ház értékeit megtartva és a kortárs építésszerkesztést eszközcsomagot felhasználva újjáépítették az utcavonalon álló, azzal párhuzamos gerincű családi házat.

A hagyományos építőanyagok használatának, az egyszerű tömegformálásnak és a hagyománykövető, letisztult homlokzatképzésnek hála, az épület új formájában is illeszkedik a falusias lakókörnyezetek léptékébe és karakterébe.

Oldalhatáron álló
beépítésű lakóház,
Ajkarendek

Attól, hogy házunk újépítésű, még illeszkedhet a település képébe. Tiszteletben tartva a helyi építési szokásokat, hagyományos építőanyagok felhasználásával és egyszerű tömegformálással ez a lakóház kihasználja az oldalhatáros beépítés előnyeit, miközben karakterében és léptékében is illeszkedik a falusias lakókörnyezetekbe.

1. Egyszerű hagyományos – utcára merőleges gerincű tömegforma, szimpla, de igényes anyaghasználattal
2. Tornác kortárs újraértelmezése egy régi épület bővítéseként
3. Épített kerítés és épület összhangja egy épület kortárs felújításában

4. Felújított épület, felújított tornáccal
5. Finom anyaghasználat
6. Települési környezetre finoman reagáló új kortárs kereskedelmi épület, elegánsan elhelyezett reklámfelületekkel

7. Egyszerű eszközökkel felújított épület, visszafogott anyaghasználattal
8. Igényesen felújított ablak
9. Igényesen felújított ablak finom részletekkel

1. Visszafozott, hagyománytisztelő anyaghasználattal felújított épület
2. Visszafozott, hagyománytisztelő anyaghasználattal felújított tornác

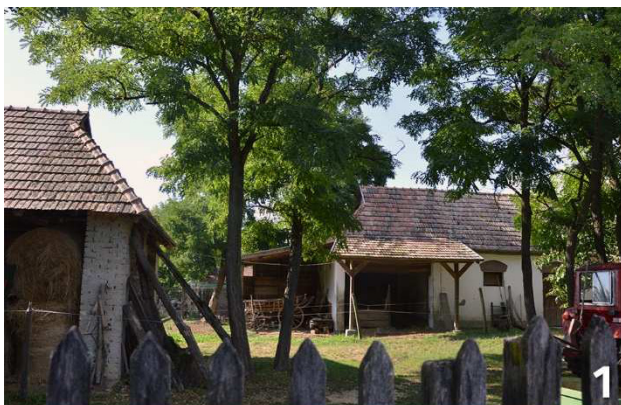

3. Szakszerű részletekkel modernizált épület.
4. Egyszerű tömegformálás, helyi hagyományokra épülő anyaghasználat

5. Igényesen karbantartott épület
6. Finom anyaghasználat a részletek szintjén

1. Egy "klasszikus" gazdasági udvar, olyan, amilyennek lennie kell!
2. Nagyon jó adottság a községben található tavacska, melyet dísztónak lenne a legszebb, legjobb kialakítani, körülvéve parkkal
3. Az épített és burkolt elemek közé hangulatos színt visznek az egynyáriak-évelők
4. Egy magánkert sarkában álló, megőrzésre érdemes, mutatós szoliter hársfa
5. A kerítések és járdák közötti zöldsávok változatos kiültetése mindig jó hangulatot teremt a településképben (a kúszócserje futtatásával még gond lesz!)
6. A vérszilva ebben a helyzetben, - az úttestek közötti zöld szigeten - különösen jól mutat szoliterként, épp ezért fasorként - jellegzetes színes lombja miatt - nem is javasolt

1. Nemcsak az épített kerítés tud az utcaképbe jól illeszkedni, hanem a nyírott sövény is
2. A temető belső és külső, szép lucfenyői

3. Egy hangulati elem
4. Itt a sövénnel való elhatárolás csak jelzés értékű és nem vizuális: a tulajdonos láttatni akarja vagy látni hagyja a kertjét. Bár az országban szokatlan, de javasolt megoldása a tulajdonviszonyok jelzésének.

5. A sportpálya melletti szép kőris fasor
6. Ehhez hasonlóan a többi régi sírkő összegyűjtése és méltó elhelyezése is fontos és illő lenne egy kegyeleti parkrészben

FORRÁSOK

A Településképi Arculati Kézikönyvben szereplő fotókat jellemzően a szerzők – *Nádai Brigitta, Szabó Árpád, Rácz Bálint, Takács Tekla* – készítették. A szerzők Bujdosó Judit, Czirják Ágnes és Tokaji Károlyné egyes fotóit, illetve a Lechner Tudásközpont által biztosított mintafotókat is felhasználták. A nem a település közigazgatási területén készült fotók a Kézikönyvben ■ jellel kerültek megkülönböztetésre.

A 9. oldalon található történeti térképek forrásai: www.mapire.hu; illetve a Budapest Főváros Kormányhivatala, Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztály nyilvános adatbázisa.

A 10., 16 és 21. oldalon szereplő ábrák a szerzők munkái.

A 24. és 48. oldalon lévő ábrák a Lechner Tudásközpont által a Települési Arculati Kézikönyvek készítéséhez rendelkezésre bocsátott rajzai közül lettek kiválasztva.

A 31. oldalon található kertépítészeti tervi példa Dalányi László: Környezetarchitektúra c. könyvéből származik (Mezőgazda Kiadó, 1998.).

A Településképi Arculati Kézikönyv készítése során felhasználtuk a település adatszolgáltatása révén megkapott hatályos településrendezési tervek jóváhagyott és alátámasztó munkarészeit, valamint a jogszabályban meghatározott, érintett államigazgatási szervek véleményeit és adatszolgáltatását.

A kézikönyv készítésekor felhasználtuk Meggyesi Tamás hagyományos lakókörnyezeti kultúrákra vonatkozó kutatásainak eredményeit.

MEGRENDELŐ

PÁPADERESKE Község Önkormányzata

8593 Pápadereske, Rákóczi utca 43.

<http://www.papadereske.hu> - +36 89/340-034

Németh Tibor polgármester

Bujdosó Judit megbízott főépítész - kozossegi.foepitesz@gmail.com

SZÖVEG, FOTÓK

Szabó Árpád DLA okleveles építészmérnök

Nádai Brigitta okleveles táj- és kertépítész mérnök

Rácz Bálint okleveles településmérnök

Esztergályos Tünde okleveles építészmérnök

Takács Tekla építész hallgató

BETŰTÍPUS

Titillium

KÉSZÜLT

A településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvényhez kapcsolódóan, kormányzati támogatással

NYOMDAI PÉLDÁNYOK FELELŐS KIADÓJA

PÁPADERESKE Község Önkormányzata

